

SVETLANA VAŠÍČKOVÁ*

Dva rukopisy z konca 17. storočia z Marmaroša¹

VAŠÍČKOVÁ, S.: Two manuscripts from 18th century from Máramoros County. *Slavica Slovaca*, 51, 2016, No. 2, pp. 155-164 (Bratislava).

The paper was created as a part of solving APVV project devoted to Cyrillic literature in Slovakia written until the end of 18th century. Uglian Gospel and Uglian Miscellanea are Cyrillic literary monuments of the Carpathian provenience from the end of 17th century. In this paper we describe Uglian manuscripts in angle of palaeography and content.

Carpathian manuscripts, Uglian manuscripts, description.

V Slavistickom ústave Jána Stanislava SAV sa v rámci projektu realizovaného APVV-14-0029 s názvom *Cyrilské písomníctvo na Slovensku do konca 18. storočia*, zameraného na výskum cyrilských pamiatok, pripravuje vydanie dvoch uglianskych rukopisov, ktorých stručný opis prinášame v tejto štúdii. V rámci výskumu týchto pamiatok sa síce v Slavistickom ústave Jána Stanislava SAV podarilo obhájit' dizertačnú prácu, avšak predsa je potrebné v rámci ich vydania uskutočniť systematický a komplexný kultúrno-historický i jazykový výskum a spomínané dva uglianske rukopisné texty doplniť o potrebné komentáre.

Uglianske poučiteľné evanjelium zo 17. storočia

Uglianske poučiteľné evanjelium predstavuje cyrilskú rukopisnú knihu ponaučení, ktorá vznikla v 17. storočí. Z poznámok na margináliách rukopisu možno usúdiť, že vznikla v podkarpatskoruskom regióne (dnešná Zakarpatská oblasť Ukrajiny) v pravoslávnom kláštore v obci Ugl'a. O majiteľoch knihy i osobách, ktoré rukopis používali, sa možno dozvedieť tiež z poznámok na margináliách viacerých listov rukopisu. Z novších rukopisných záznamov možno poukázať najmä poznámky Andreja (András) Ivanča, učiteľa a kantora zo Sokyrnice. Na margináliách rukopisu sa uvádzajú aj zápisy od Štefana Mageja a o kňaza Michala Rozmana, ktorý bol majiteľom rukopisu aj začiatkom 20. storočia. V strede horného okraja na jednotlivých listoch je neskorším rukopisom doplnená paginácia strán arabskými číslicami. O tom, že táto paginácia je neskoršieho dáta, svedčí nezohľadnenie vypadnutých listov medzi 128-129 a tiež medzi 141-142. listom. Na okrajoch listov sú aj ďalšie početné poznámky a zápisy, ktoré budú predmetom osobitného historicko-filologického výskumu: niektoré z nich odkazujú na citovaný biblický zdroj, alebo uvádzajú odkazy na niektoré iné tlačene či rukopisné pramene z obdobia, keď rukopis vznikol. Iné marginálne záznamy obsahujú zmienky o prírodných katastrofách, rozličných udalostiach a majiteľoch rukopisu. Autormi týchto poznámok sú často majitelia rukopisnej pamiatky.

* Mgr. Svetlana Vašíčková, PhD., Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Dúbravská cesta 9, 841 04 Bratislava.

¹ Štúdia je súčasťou projektu APVV-14-0029 „Cyrilské písomníctvo na Slovensku do konca 18. storočia.“

Rukopisnú knihu v roku 1926 kúpil Julian Javorskij v rámci svojej vedeckovýskumnej expedície po Podkarpatskej Rusi v dedine Sokyrnica, o čom svedčí zápis o tejto skutočnosti na predsádke knihy: «Приобр. въ августѣ 1926 г. въ с. Сокирницѣ, Мараморошской жупы, въ Закарпатской Руси». V súčasnosti sa rukopis uchováva v oddelení rukopisov a starých tlačí knižnice Národného múzea Českej republiky v Terezíne pod signatúrou IX C 19. Ide o súbor rukopisných textov napísaných na papieri a zošitých v ucelenej knihe s počtom 188 listov formátu 29,5 × 19,5 cm. Väzba knihy je moderná s višňovočerveným koženým chrbtom a kartónovou obálkou, čo svedčí o tom, že pred archiváciou bol rukopis opravený. Dolné rohy stránok a stredy niektorých dvojstrán sú podlepené priehľadným papierom tak, že časť textu bola zakrytá, čo, pravda, sťažuje čítanie rukopisu. Napriek absencii odborného reštaurovania, stav rukopisu je uspokojivý.

Rukopis sa skladá z troch častí. Jeho autormi sú pravdepodobne traja alebo viacerí pisári, o čom svedčí práve charakter rukopisu. Prvá časť rukopisu sa nachádza na stranách 1v – 14r a je napísaná pomerne úzkou polounciálou v jednom stĺpci po 23-25 riadkov na strane. Charakter tohto rukopisu je špecifický tým, že autor pravidelne označuje akcenty, prídychy a je tam množstvo skratkových slov s nadriadkovými písmenami bez titulí aj s titlami. Nadpisy jednotlivých kapitol sú napísané kurzívnym typom písma. Základný atrament je jasný, hnedý, ale nadpisy, odkazy na texty evanjelia, tiež iniciály začiatku viet sú napísané miestami vyblednutou, no nezoxidovanou červenou farbou (rumelkou).

Prvá časť rukopisu bola najskôr zviazaná do osobitného zošita a pripojená k hlavnému korpusu rukopisnej pamiatky neskoršie. Možno to vysvetliť napríklad tak, že začiatok rukopisu bol jeho častým používaním poškodený, alebo zničený (napríklad poliaty vodou alebo voskom, alebo spálený a nový zošit bol pridaný, aby nahradil stratenú časť). Charakteristickým rysom tohto zošita je absencia celého textu evanjeliového čítania v kázni, ktoré je ale nahradené odkazom na patričnú perikopu v tetraevanjeliu. Táto prvá časť rukopisu na svojich 14 listoch uvádza tri kázne.

Druhú časť rukopisu predstavujú fólie 5v-102v a 103v-188r, ktoré sú pôvodnou a hlavnou časťou rukopisnej pamiatky. Text je napísaný polounciálnym typom písma, ktoré sa od predchádzajúcej prvej časti rukopisu odlišuje tým, že je širší a menej úhladný. Obsahuje tiež menej prízvukov, skratiek s titlami a rozličných nadriadkových znakov. Jedna strana tejto časti rukopisu obsahuje 29 riadkov. Nadpisy sú písané červeným kurzívnym písmom, farba rumelky však zoxidovala a miestami sa oxidáciou zmenila z červeno-oranžovej na hnedo-striebornú. Rumelkou sú napísané aj iniciály na začiatku evanjeliových perikop, za ktorými nasleduje výklad alebo kázeň. Perikopu od výkladu kázne oddeľuje rumelkou napísaný text, ktorý označuje koniec svätého evanjelia. Farba atramentu hlavného textu variuje od svetlo hnedej až po sýty čierny atrament. Táto časť obsahuje kázne na takmer celý cirkevný rok a tiež niekoľko ľudových apokryfných legend, napríklad o zjavení znamenia kríža Konštantínovi Veľkému, o objavení Kristovho kríža kráľovnou Helenou, rozprávanie o štyroch zázrakoch Bohorodičky, apokryfné rozprávanie o rúchu Bohorodičky, nedôvere apoštola Tomáša a ďalšie.

Tretiu časť rukopisného textu uglianskeho poučiteľného evanjelia možno pokladať za neskorší doplnok, keďže je zapísaný rovnakým písmom ako väčšina neskoršie datovaných marginálnych zápisov. Rukopis tejto tretej časti sa zhoduje s rukopisom, ktorým je napísaná ďalšia uglianska rukopisná pamiatka, ktorá je tiež uložená v oddelení rukopisov a starých tlačí knižnice Národného múzea Českej republiky v Terezíne pod signatúrou IX C 18. Táto tretia časť rukopisu IX C 19 bola pôvodne zošitá s rukopisom IX C 18 do jedného zväzku.² Túto tretiu časť rukopisu IX C 19 predstavuje krátky text zapísaný na strane 102r. Obsahuje podobenstvo o rozdelení dňa a jeho porovna-

² Яворский, Ю. А.: Новые рукописные находки в области старинной карпаторусской письменности XVI-XVIII вв. Прага, 1931, s. 43.

nie s obdobím ľudského života. Atrament je sýto čierny, niektoré iniciály sú vytvorené rumelkou, ktorá však stratila svoju pôvodnú sýtosť. Ľavá časť stránky je vystužená priehľadným papierom, čo sťažuje čítanie štyroch marginálnych záznamov na ľavom a na dolnom okraji papiera.

Aj z jazykového hľadiska sa tieto tri časti rukopisu od seba odlišujú. Prvá časť je napísaná v miestnom marmarošskom dialekte s prímесou ďalších karpatskoruských nárečí a s výpožičkami z maďarčiny, druhá časť vznikla v marmarošskom dialekte s lexikálnymi prevzatiami z poľštiny. Tretia časť je napísaná v cirkevnej slovančine s výpožičkami z miestneho nárečia. Pravopis je stredobulharský, v druhej časti sa používa aj graféma *Ѣ*, ale nie dôsledne, napríklad: *пѣрѣжнѣ* (16v) - *пѣрѣжнѣ* (16v, 137r), *покрѣтѣ* (27r, 28v, 31r, 116v) - *покрѣтѣ* (31r, 157v) - *покрѣтѣ* (26v, 31r, 55v, 69r), *рогѣжѣ* (16v, 65r) - *рогѣжѣ* (22v, 63r) - *рогѣжѣ* (22r, 68v, 73r), *ѣлѣхѣтѣ* (15r, 18v, 23v, 85r) - *ѣлѣхѣтѣ* (16r, 64v), *ѣлѣхѣтѣ* (18r, 22v, 36v, 49v) - *ѣлѣхѣтѣ* (27v, 50r, 57v, 89r) - *ѣлѣхѣтѣ* (66v, 137r, 152v) - *ѣлѣхѣтѣ* (17r, 23v, 30v, 161r), a i. Ide o grafému, ktorá sa často používala v období druhého južnoslovanského vplyvu v liturgickom cirkevnoslovanskom jazyku. Okrem tejto grafémy sa sporadicky vyskytuje aj graféma *ѣ* v pozícii za likvidou, napríklad... *плѣжѣ* (15r, 18v), *ѣлѣхѣтѣ* (22v), *пѣрѣжѣ* (91v, 152v), *ѣлѣхѣтѣ* (41v, 163r), *ѣлѣхѣтѣ* (41v, 42r), *ѣлѣхѣтѣ* (42r, 50v, 57v), *ѣлѣхѣтѣ* (57r), *ѣлѣхѣтѣ* (58r, 106v, 23v), *ѣлѣхѣтѣ* (174v), a i.

Z hľadiska obsahu i formy je pamiatka typickým poučiteľným evanjeliom, ktoré ako pomôcku pri príprave kázni používal klérus v chrámoch byzantského obradu.³ J. Javorskij v tejto súvislosti uvádza, že všetky tri časti rukopisného uglianskeho poučiteľného evanjelia sa líšia jazykom rozprávania, redakciou i obsahom. Treba však poukázať aj na to, že jednotlivé ponaučenia k evanjeliovým perikopám obsahujú takmer neznáme texty tohto žánru v iných známych rukopisných či tlačených zborníkoch.⁴ H. Czuba upozorňuje na niekoľko typov poučiteľných evanjelií v karpatskom priestore, ktoré sa navzájom ovplyvňovali, a tak možno v rozličných rukopisoch tohto typu objaviť varianty motívov, sujetov a literárnych spracovaní tej istej látky.⁵

Obsah Uglianskeho poučiteľného evanjelia:

1 – 4r – Šiesta nedeľa po Pasche o slepom.

4r – 10 – Kázeň na sviatok Nanebovstúpenia Pána.

10r – 14r – Kázeň na Zostúpenie Svätého Ducha.

15 – 17 – Ôsma nedeľa po Pasche na Zostúpenie Svätého Ducha.

17 – 19 – Ponaučenie na prvú nedeľu po sviatku Všetkých svätých.

19r – 21 – Ponaučenie na druhú nedeľu po sviatku Všetkých svätých.

21 – 24 – Ponaučenie na tretiu nedeľu po sviatku Všetkých svätých.

24 – 26 – Ponaučenie na štvrtú nedeľu po sviatku Všetkých svätých.

26 – 28 – Ponaučenie na piatu nedeľu po sviatku Všetkých svätých.

28 – 30 – Ponaučenie na šiestu nedeľu po sviatku Všetkých svätých

30 – 33 – Ponaučenie na siedmu nedeľu po sviatku Všetkých svätých.

33 – 34r – Ponaučenie na ôsmu nedeľu po sviatku Všetkých svätých.

34r – 37r – Deväta nedeľa po sviatku Všetkých svätých.

37r – 40r – Desiata nedeľa po sviatku Všetkých svätých.

40r – 43r – Jedenásta nedeľa po sviatku Všetkých svätých.

³ Domnievame sa, že Uglianske poučiteľné evanjelium sa tiež mohlo používať pre učenie dospelých základom vierouky v nedeľu pri kláštore.

⁴ Яворский, Ю.А.: Новые рукописные находки..., s. 45-46.

⁵ Чуба, Г.: Текстологічне дослідження українських учительних Євангелій другої половини XVI — початку XVII ст.: перемишльський тип. In Вісник Львівського університету. Сер. «Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології», вип. 2 (2007), s. 5-38.

- 43r – 46 – Dvanásta nedeľa po sviatku Všetkých svätých.
- 46r – 49r – Trinásta nedeľa po sviatku Všetkých svätých.
- 49r – 52r – Štrnásta nedeľa po sviatku Všetkých svätých.
- 52r – 55 – Pätnásta nedeľa po sviatku Všetkých svätých.
- 55 – 57r – Šestnásta nedeľa po sviatku Všetkých svätých.
- 57r – 60 – Sedemnásta nedeľa po sviatku Všetkých svätých.
- 60 – 62r – Osemnásta nedeľa po sviatku Všetkých svätých. Ponaučenie obsahuje pasáž o jednote cirkví, keď boli latiníci spolu s grékmi (fol. 62).
- 62r – 65 – Devätnásta nedeľa po sviatku Všetkých svätých.
- 65 – 67 – Dvadsať nedeľa po sviatku Všetkých svätých.
- 67 – 70r – Dvadsať prvá nedeľa po sviatku Všetkých svätých.
- 70r – 73 – Dvadsať druhá nedeľa po sviatku Všetkých svätých.
- 73 – 76 – Dvadsať tretia nedeľa po sviatku Všetkých svätých.
- 76r – 79 – Dvadsať štvrtá nedeľa po sviatku Všetkých svätých.
- 79 – 82r – Dvadsať piata nedeľa po sviatku Všetkých svätých.
- 82r – 85 – Dvadsať šiesta nedeľa po sviatku Všetkých svätých.
- 85 – 88 – Dvadsať siedma nedeľa po sviatku Všetkých svätých.
- 88r – 92 – Dvadsať ôsma nedeľa po sviatku Všetkých svätých.
- 92r – 94r – Dvadsať deviata nedeľa po sviatku Všetkých svätých.
- 94r – 97 – Tridsať nedeľa po sviatku Všetkých svätých.
- 97r – 99r – Tridsať prvá nedeľa po sviatku Všetkých svätých.
- 100 – 102 – Tridsať druhá nedeľa po sviatku Všetkých svätých.
- 102r – Rozprávania «o hodinách a časoch»; ponaučenie o rozdelení dňa a o porovnaní s ľudským životom.
- 103 – 105 – Ponaučenie na piatu pôstnu nedeľu.
- 105 – 108r – Ponaučenie na Kvetnú nedeľu.
- 108r – 111r – Ponaučenie na nedeľu Paschy.
- 111r – 114 – Ponaučenie na Tomášovu nedeľu.
- 114 – 116r – Ponaučenie na nedeľu o myronosičkách (o troch Máriách).
- 117 – 119r – Ponaučenie na štvrtú nedeľu po Pasche o ochrnutom.
- 120 – 122r – Ponaučenie na piatu nedeľu po Pasche o Samaritánke.
- 122r – 125 – Ponaučenie na šiestu nedeľu po Pasche o slepom od narodenia.
- 125r – 128r – Vo štvrtok po šiestej nedeli po Pasche na Nanebovstúpenie Pána; ponaučenie je bez evanjeliovej perikopy a obsahuje «Slovo blaženého mnícha Cyrila».
- 130 – 132 – Siedma nedeľa po Pasche, nedeľa Svätých otcov. Obsahuje polemickú pasáž o neverných ľuďoch, ktorí počúvajú falošnú Luterovu náuku.
- 132r – 133r – Nedeľa pred Povýšením svätého kríža.
- 133r – 135 – Na Povýšenie svätého kríža. Rozprávania o zjavení sa kríža Konštantínovi a jeho matke Helene.
- 135 – 137 – Na 1. október, Ponaučenie o Ochrane (Pokrov) presvätej Bohorodičky. Obsahuje apokryf o štyroch zázrakoch Bohorodičky.
- 137 – 141r – Na 8. novembra, na sviatok zbor archanjela Michala. Kázeň obsahuje ponaučenie a cyklus apokryfných príbehov o zvrhnutí anjelov a mocností a o zázrakoch, ktoré vykonal archanjel Michal.
- 142 – 146r – Život a zázraky sv. Mikuláša. Obsahuje krátky život a zázraky napísané v piatich osobitných rozprávaniach, ktoré hovoria o záchrane troch ľudí pred popravou, o Agrikovom synovi Vasilijovi, o záchrane topiaceho sa v mori, o koberci, o tom, ako traja kupci priniesli

- ostatky svätého Mikuláša do Bari a nových zázrakoch, ktoré sa počas prenesenia udiali.
- 146r – 148r – Ponaučenie v nedeľu pred Narodením Pána.
- 148r – 153r – Ponaučenie na Narodenie Pána; obsahuje apokryfné rozprávanie o mudrcoch známe aj ako Afroditiánova legenda.
- 154 – 155r – Ponaučenie na nedeľu po Narodení Pána, o vraždení neviniatok Herodesom.
- 155r – 157r – Ponaučenie na 1. januára, na Pánovu obriezku.
- 158 – 159r – Ponaučenie na nedeľu pred Zjavením Pána.
- 159r – 162r – Ponaučenie na sviatok Zjavenia Pána.
- 162r – 164r – Ponaučenie na nedeľu po Zjavení Pána.
- 165 – 168 – Ponaučenie na sviatok Stretnutia Pána (Hromnice).
- 168 – 170 – Ponaučenie na Zvestovanie presvätej Bohorodičky.
- 170 – 173 – Ponaučenie na 6. augusta na sviatok Premenenia nášho Pána Boha a Spasiteľa Ježiša Krista.
- 173 – 177r – Ponaučenie na sviatok Usnutia presvätej Bohorodičky, ktoré obsahuje apokryf o uložení rúcha Bohorodičky a o novej Tomášovej nevere.
- 177r – 179 – O súdnom dni a o poslednom súde.
- 179 – 182r – Ponaučenie na 20. júla na sviatok svätého proroka Eliáša, ktoré obsahuje život a rozprávania o zázrakoch tohto proroka.
- 182r – 188r – Desať Božích prikázaní. Usporiadanie nemá kánonickú štruktúru.

Ugliansky zborník Kľúč z konca 17. storočia

Druhá pamiatka sa označuje ako Ugliansky zborník Kľúč. Ide o cyrilský rukopis zakarpatskej proveniencie, ktorý vznikol na konci 17. storočia. Spolu s Uglianskym poučiteľným evanjeliom patrili uglianskemu pravoslávne mu kláštoru, o čom svedčia početné poznámky na margináliách rukopisnej knihy. Získal ju Julian Javorskij v roku 1926 kúpou, o čo svedčí nápis na predsádke «Приобр. въ августѣ 1926 г. въ с. Сокириницѣ, Марамороской жупы, въ Закарпатской Русь». V súčasnosti sa rukopis uchováva pod signatúrou IX C 18 v Oddelení rukopisov a starých tlačí knižnice Národného múzea Českej republiky v Terezíne.

Rukopis IX C 18 obsahuje 111 papierových listov formátu 29,5 × 19,5 cm zošitých do väzby z prvej polovice 20. storočia s tmavočerveným koženým chrbtom. Po roku 1980 bol tento rukopis reštaurovaný – listy boli oddelené od väzby, rohy a okraje boli doplnené papierovou suspenziou a potrhané okraje zalepené, potom boli jednotlivé časti dokumentu opäť zašité do väzby. V súčasnosti možno stav rukopisu charakterizovať ako uspokojivý, hoci po reštaurátorských úpravách okrajov prestali byť niektoré riadky a marginálne zápisy čitateľné. Paginácia arabskými číslicami sa uvádza v strede horného okraja listu novším rukopisom.

Názov „Kľúč“ dostal zborník azda na základe analógie s „Kľúčom razumenia“ Joanikija Naľatovského, o čom sa možno dozvedieť z dvoch zápisov «Сія книга реченая Ключъ, кто знае добре читати, Мареѡ Стефана». Mená niektorých predchádzajúcich majiteľov rukopisu (Štefana Mageja, Andreja Ivanča a Michala Rozmana) sa vyskytujú aj v rukopise IX C 19, čo potvrdzuje ich rovnaký pôvod. Iné poznámky na okrajoch sa dotýkajú rozličných nepriaznivých meteorologických podmienok počas trvania epidémie cholery v roku 1855, uvádzajú sa aj poznámky o povstaní Kurucov proti „nemeckému cárovi“ a poukazuje sa aj na nedostatok viery a i.

Rukopisnú knihu napísal jeden pisár v rozličných obdobiach, čo dokazuje charakter i rozmer písma i počet riadkov na jednej strane – od 22 do 42 riadkov. Typ písma je podľa J. Javorského⁶ a J. Vašicu⁷ polounciála, ktorá miestami prechádza do kurzívy a výrazne sa odlišuje od polounciálneho

⁶ Tamže, s. 71.

⁷ VAŠICA, J., VAJS, J.: Soupis staroslovanských rukopisů Národního musea v Praze. Praha 1957, s. 72.

typu rukopisu, ktorým je napísané ugljanske poučiteľné evanjelium. Táto ruka písala aj väčšinu poznámok na okrajoch v ugljanskom poučiteľnom evanjeliu. Rukopis charakterizuje napríklad aj obmedzené používanie nadriadkových znakov, prízvukov a titul i širšie medzery medzi jednotlivými slovami a vetami. V rukopise sa v menšej miere vyskytujú dekoratívne elementy (kurzíva a rumelka), no iniciály sú napísané hrubším písmom, začiatok rozprávania môže byť ozdobený iniciálou, ale jej prítomnosť, spôsob zápisu a rozmery sa dôsledne nedodržiavajú. Jednotlivé rozprávania nie sú od seba výraznejšie oddelené, v niektorých prípadoch je text napísaný takmer bez medzier, súvislo, inde sú do medzier medzi riadkami vpísané poznámky drobnejším písmom.

Niektoré rozprávania sú napísané cirkevnou slovančinou s miestnymi črtami, ale jazyk väčšej časti zborníka je pôvodný, živý marmarošský dialekt s mnohými výpožičkami z maďarčiny, poľštiny, češtiny alebo slovenčiny a rumunčiny.⁸

Aj táto rukopisná kniha predstavuje zborník ponaučení a legend cirkevného i svetského charakteru, ktoré sa používali ako poučné čítanie a pri koncipovaní kázni.⁹ Vybrané časti legend vydal J. Javorskij v roku 1931.

Obsah Ugljanskeho zborníka KPúč:

- 1 – 3r – Ponaučenie na nedeľu Paschy. V druhej časti textu sa nachádza apokryfný príbeh o zostúpení Krista do pekla a vyslobodení sputaného Adama a ostatných predstaviteľov Starého zákona okrem Šalamúna.
- 4 – 6 – Ponaučenie na Kvetnú nedeľu obsahuje apokryf o vzkriesení Lazara, o jeho biskupstve na Kréte a o jeho smrti.
- 6 – 7 – Kázeň na nedeľu o mýtnikovi a farizejovi s evanjeliovou perikopou.
- 7 – 8r – Kázeň na nedeľu o mánotratnom synovi s evanjeliovou perikopou.
- 8r – Slovo o hneve. Obsahuje parafrázy antických filozofov v cirkevnej slovančine.
- 9 – 9r – Ponaučenie o 10 prikázaniach.
- 10 – O prikázaniach, obsahuje tiež ponaučenie o almužne.
- 10 – 13 – Univerzálna kázeň, ktorú možno použiť v akúkoľvek nedeľu. Ponaučenie o siedmom, ôsmom a deviatom prikázaní.
- 13 – 15r – Ponaučenie o obliehaní Samárie a o prorokovi Elizeovi.
- 15r – 18 – Ponaučenie o dobytí Jericha a hriešnici Rachab.
- 18 – 21r – Ponaučenie o Judite.
- 21r – 24r – Ponaučenie o Acharovi.
- 24r – 25r – Ponaučenie pre kresťanov o bohatých. Rozprávanie o Barlaamovi a Jozafovi s výkladom.
- 25r – 26r – Podobenstvo o dvoch služobníkoch: ľstivom a vernom.
- 26r – 27r – Ponaučenie o živote a smrti v cirkevnej slovančine. O cárovi volenom na jeden rok, napísané v miestnom dialekte. Legenda z Gesta Romanorum.
- 27r – 28r – Legenda o tom, ako sa Kristus zbratal s Provom. V cirkevnej slovančine s nárečovými črtami.
- 28r – 29r – Výpisky z knihy *Biser* v cirkevnej slovančine s nárečovými črtami.
- 30 – O liste Pána diabla a o oslobodení Adama z pekla, pravdepodobne z *Limonária*.
- 30 – 31 – Dva výpisky z knihy *Mesiáš*, pravdepodobne od Joannikija Haľatovského.

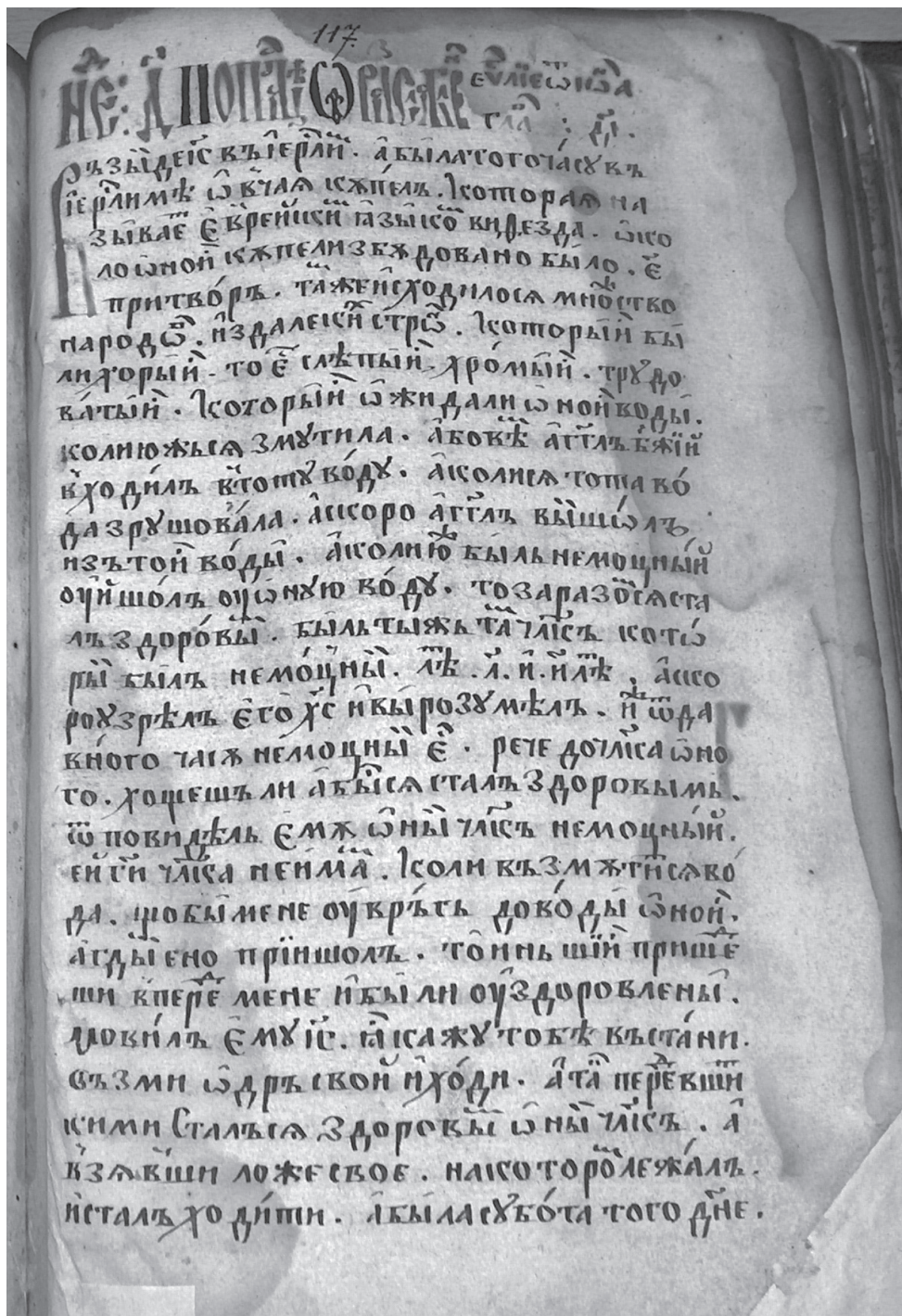
⁸ Podrobnejšie o tom ВАШИЧКОВА, С.: О лексических заимствованиях западнославянского происхождения в Угльском сборнике «Ключ». In Křižovatky Slovanů. Červený Kostelec – Praha, 2015, s. 81-93. VAŠÍČKOVÁ, S.: Maďarismy v Ugljanských rukopisech. In Slované: Souznění a konflikty. Červený Kostelec – Praha, 2016, s. 57-64.

⁹ ЯВОРСКИЙ, Ю.: Новые рукописные находки... s. 80.

- 31 – 33 – Kázeň na sviatok Narodenia Ježiša Krista.
- 33r – 34 – Rozprávanie o Sybile.
- 34 – 35r – Slovo o Joachimovi a Anne a o Narodení Bohorodičky, apokryf.
- 35r – 37 – Ponaučenie na 28. nedeľu po Všetkých svätých.
- 37 – Úryvok z *Limonisu* o bratovi Polumpiovi.
- 37 – Úryvok z *Paterika* o prvých a posledných mníchoch a o svetských ľuďoch, v cirkevnej slovančine.
- 37r – 39r – Videnie sv. Makaria o záhrobných súženiach a o raji.
- 39r – 40 – Slovo o cudzoložníkovi v cirkevnej slovančine.
- 40r – 41 – Slovo o ševcovi v cirkevnej slovančine.
- 41 – 41r – Výpisky z *Dioptry* (*Zrkadlo*) a z kníh Svätého písma.
- 42 – 44 – Rozprávanie o rytierovi a smrti.
- 44 – 44r – Ponaučenie o snoch na nedeľu Narodenia Pána.
- 45 – 47 – Ponaučenie na sviatok Narodenia Ježiša Krista o príchode troch kráľov a zjavení sa Trojice na rukách Bohorodičky. Apokryfná Afroditiánova legenda.
- 47 – 48 – Ponaučenie na sviatok narodenia Ježiša Krista.
- 48 – 49r – Ponaučenie o manne, ktoré obsahuje polemiku proti protestantom a ich vnímaniu eucharistie.
- 49r – Ponaučenie o panne odsúdenej do pekla za pýchu.
- 50 – 51 – Ponaučenie o svätej Trojici a o oživení upečeného teľaťa.
- 51 – 52r – Ponaučenie o skaze Sodomy; pokračovanie predchádzajúceho ponaučenia.
- 52r – 53r – Ponaučenie o Lotovi, našom pradedovi; pokračovanie predchádzajúceho ponaučenia.
- 53r – 54 – Kázeň adresovaná kresťanom, obsahuje povest' o cárovnej Šemiramiši.
- 54r – 56 – Výzva k modlitbe v nebezpečenstve s kompiláciou rozličných biblických motívov.
- 56 – 57 – Tri idoly cára Leva, legenda z Gesta Romanorum.
- 57 – 59 – O troch múdrostiach na predaj, legenda z Gesta Romanorum.
- 59 – 60r – História: pamätaj, človek, na smrť, legenda z Gesta Romanorum.
- 60r – 61r – Zlaté jablko, legenda z Gesta Romanorum.
- 61r – 62r – O Vespasiánovej dcére a rytierovi, legenda z Gesta Romanorum.
- 62r – 63 – Ponaučenie o zlodejovi, legenda z Gesta Romanorum.
- 63 – 64 – O kajúcom sa rytierovi v chráme, legenda z Gesta Romanorum.
- 64 – 66r – Tri úlohy, legenda z Gesta Romanorum.
- 66r – 67r – Ponaučenie sv. Nikifora adresované pravoslávny.
- 67r – 68r – Z besied Gregora Veľkého, papeža: tri príklady o návšteve chrámu.
- 69 – 69r – Slovo Jána Zlatoústeho o ženskej láske. Kompilácia zo Slovo o zlých ženách, rozšírených na Rusi a pripisovaných Jánovi Zlatoústemu.
- 70 – 70r – Legenda o pôvode pavlikiánov.
- 70r – O vojakovi, ktorému Ján Zlatoústý ukázal vojsko diablov.
- 71 – 72r – Slovo o múdrosti Šalamúna a zrade jeho ženy; v cirkevnej slovančine s nárečovými črtami.
- 73 – 75 – Slovo sv. Bazila o upísaní duše diabľovi; v cirkevnej slovančine s nárečovými črtami.
- 75r – 76 – Povest' o Panore-Sarmovile a živej vode.
- 76 – 76r – Úryvok z Fyziológa o jeleňovi.
- 77 – 77r – Na fašiangovú nedeľu, ponaučenie o poslednom súde.
- 78 – 80 – Ponaučenie pre kresťanov; z knihy Rúť.
- 80 – 81r – Ponaučenie o dobytí Jericha a o hriešnici Rachab; variant, porovnaj s. 15r – 18.

- 81r – 82r – Legenda o anjelovi strážnom.
 82r – 84 – Pieseň hriešnych ľudí.
 84 – 85r – Ponaučenie o Tobiašovi.
 86 – Ponaučenie o Božom súde.
 86r – 87r – Ponaučenie o almužne a cirkevných obetách.
 87r – 89r – Ponaučenie o Zuzane a starcoch.
 89r – 94 – Kázeň na Zbor (zhromaždenie) archanjela Michaela, ľudová apokryfická poviedka o zvrhnutí anjelov.
 94 – 95 – Výklad evanjeliového podobenstva o figovníku.
 95 – Otázky a odpovede o predmetoch a častiach bohoslužby.
 95r – Dve rozprávania o spovedi.
 96 – 97 – Ponaučenie o synoch proroka Eliáša a o prorokovi Samuelovi.
 97 – 98r – Ponaučenie o Dávidovi a o Uriášovej žene.
 99 – 99r – Ponaučenie o mlčaní, v cirkevnej slovančine.
 100 – Ponaučenie pre reptajúcich.
 100r – 101 – Výpisky z knihy *Dioptra* (*Zrkadlo*).
 101r – 102r – Čarovné zrkadlo, legenda z Gesta Romanorum.
 103 – Slovo o spravodlivosti, v cirkevnej slovančine.
 103 – 103r – Legenda o púšti a anjelovi, v cirkevnej slovančine.
 103r – Výpisky z knihy Besedy od patriarchu Genadija a ďalšie výpisky.
 104 – Ponaučenie o Božej bázni, v cirkevnej slovančine.
 104 – 104r – Ponaučenie mnícha Izaiáša o tom, prečo sa nemožno hnevať.
 104r – 105 – Ponaučenie o ľudských vášňach, v cirkevnej slovančine.
 105r – Výpisky z *Dioptry* o reptaní, v cirkevnej slovančine.
 105r – 106r – Výpisky z *Dioptry* o prázdnych rečiach, v cirkevnej slovančine.
 106r – 107 – Výpisky z *Dioptry* o mlčaní, v cirkevnej slovančine.
 107 – 107r – Výpisky zo Svätého písma s krátkymi výkladmi, v cirkevnej slovančine.
 107r – 108 – Ponaučenie pre kresťanov, v cirkevnej slovančine.
 108 – Ponaučenie o strastiach života a uprednostňovaní smrti. Príklady z biblických kníh, v cirkevnej slovančine.
 108r – Ponaučenie Jána Zlatoústeho, v cirkevnej slovančine.
 108r – 109 – O pomstychtivosti, v cirkevnej slovančine.
 109 – 109r – Ponaučenie o zlých ľuďoch.
 109r – O závete cisára Justiniána.
 109r – O lakomcovi, ktorý chcel byť pochovaný so svojím bohatstvom.
 110 – 110r – Ponaučenie o slepých vodcoch na polemicko-religiózne tému.
 110r – 111 – Výroky otca Makaria, v cirkevnej slovančine.
 111 – 111r – Výpisky zo Svätého písma s krátkymi výkladmi.
 111r – Slovo o zubrovi (idropovi), ktorý žije v mori, z Fyziológa.

Vydanie obidvoch uglianskych rukopisov v rámci edície Monumenta byzantino-slavica et latina Slovaciae, ktorá sa realizuje v Slavistickom ústave Jána Stanislava SAV v spolupráci s Pontificio Istituto Orientale v Ríme, obohatí mozaiku zloženú z rôznorodých pamiatok cyrilскеj písomnej kultúry a poskytne cenný materiál o duchovnej kultúre v priestore bývalého Mukačevského biskupstva na hranici dvoch kultúrno-religiózných priestorov slovanského východu a západu.

Ugrianske poučiteľné evanjelium, fol. 117v obsahuje začiatok ponaučenia na štvrtú nedeľu po Pasche o ochrnutom, s prerozpráváním príslušnej evanjeliovej perikopy.

